

Els mites de la II República

Ealham, Chris

2011

Índex

1. Introducció	3
2. Visió mítica de la II República	3
3. Sorgiment de la II República	3
4. Reformisme republicà	4
Reforma Educativa	4
Llei de Reforma Agrària	4
Lleis Laborals	4
Lleis de Repressió Republicanes	5
5. Significat de la II República	6
Notes sobre la traducció i l'edició	7

1. Introducció

El següent text queda arreplegat de la xarrada «*Els mites de la II República: reforma i repressió, i reforma com a repressió*», que l'historiador anglès Chris Ealham va donar el 30 d'abril de 2011 en el Local Anarquista Magdalena (Madrid) per al 74é aniversari de l'inici dels Successos de Maig a Barcelona. Preguem màxima difusió d'aquest text.

2. Visió mítica de la II República

Segons Ealham, la II República no va ser més que una de les múltiples resolucions que l'oligarquia espanyola ha donat als conflictes de l'Estat contra el poble des de la seua creació. La II República posseïx un mite entorn de la seua democràcia en pro de l'interés polític d'uns certs sectors del liberalisme més «obert». Sidney Tarrow, sociòleg estatunidenc, té treballs encaminats a analitzar la repressió de la «democràcia» liberal que el ponent va recomanar. El context de la mitificada visió de la República es situa en la «Transició» a la «democràcia» (1975 – 1982/86), en historiadors liberal-progressistes sorgits baix i contra el Franquisme en els seus últims anys (Manuel Tuñón de Lara, Julio Aróstegui, Ángel Viñas, Santos Juliá...) que veuen en la conflictivitat de l'època (atemptats d'ETA, temptatives colpistes militars...) una similitud amb la conflictivitat de la segona era republicana (insurreccions anarquistes, drete colpista...), transmutant-la.

3. Sorgiment de la II República

La República i la Monarquia no eren equivalents, si bé tenien semblances. Això ho prova el fet de les diverses «trànsfugues» que van passar de compondre governs monàrquics a engrossir les files de la burgesia republicana (el diverses vegades ministre Niceto Alcalá-Zamora, o Miguel Maura, fill del diverses vegades president del govern Antonio Maura). La monarquia havia entrat en una pronunciada fase de descrèdit des de 1909, accentuada per l'última i autoritària fase de la Dictadura de Primo de Rivera, i bona part del poble veia en la República una eixida a tal aparatosa situació. Després d'unes eleccions falsejades vençudes per la monarquia usant el caciquisme i la coerció, la República es proclama després de mobilitzacions populars en tot l'Estat que no hagueren sigut possibles si l'exèrcit (com en 1909, 1917, 1919 o en 1923) haguera eixit al carrer. José Sanjurjo, director de la Guàrdia Civil, es va negar a traure les tropes al carrer el 14 d'abril, malgrat les peticions d'una minoritària classe política (Bugallal, Juan de la Cierva...) que va partir a l'exili. La resta va engrossir l'oposició «legal» al nou règim, o bé, com hem vist, es va integrar directament en ell, arribant Maura a ser ministre del govern provisional, i Alcalá-Zamora president de la República entre 1931 i 1936.

El principal problema que té la República en nàixer no és la drete, sinó l'anarcosindicalista Confederació Nacional del Treball. En ella un sector, els «trentistes» o «possibilistes» com Joan Peiró o Ángel Pestaña (més tard tots dos integrats en l'aparell republicà, el primer com a ministre de Treball i el segon com a diputat del Partit Sindicalista en 1936) apostaven per un suport a la República donat el seu tarannà aparentment «aperturista», mentres el sector majoritari, els «faistes» propugnaven aprofitar-se dels mètodes de representació de la «democràcia» liberal i «drets socials» per a derrocar-la com un Estat burgès més que era.

Contra la CNT, abans que la violència com sota Alfons XIII, es preferix la reforma. El PSOE la veu bé, amb frases com «visquen els homes que ens porten la llei». La República posseïx una aparença progressista, però darrere posseïx interessos ocults que són analitzats a continuació.

4. Reformisme republicà

El seu principal auge, el cim de l'anomenada «Edat d'Or del liberalisme espanyol» es situa en el seu primer bienni, entre abril (i especialment desembre, després de les eleccions constituents) de 1931 i novembre de 1933, quan la dreta del Partit Radical i CEDA venç en les urnes. En tots dos governs, el provisional i el «social-azañista» destaca la presència del sector més reformista i «radical» del liberalisme espanyol (Acció Republicana, el Partit Radical Socialista, Esquerra Republicana de Catalunya...) i la del socialdemòcrata Partit Socialista Obrer Espanyol com a força principal de tots dos, especialment en el segon.

Reforma Educativa

Es va plantejar i exhibir com una manera de llevar-li el monopoli tradicional a l'Església catòlica i a la dreta, ajudant-se de l'anticlericalisme arrelat en bona part del poble, fart de segles d'opressió catòlica i traduït en l'esclat esporàdic de brots anticlericals, com la crema de convents de l'11 de maig de 1931. En realitat, la República volia crear nous vincles entre Estat republicà i poble mitjançant l'educació estatal (estatal, mai «pública», fal·laç mentida arrelada de l'esquerra estatista), per a millorar el control social i mental sobre la població. L'augment de l'índex d'alfabetització i les «missions pedagògiques» pel món rural van ser exaltades com a mostres del més avançat progressisme i la immensa ajuda altruista de l'esquerra, quan realment els seus interessos eren més estatals que verdaderament solidaris, iniciant una destrucció del món rural que culminaria el general Franco. Això explicaria la gran quantitat de diners invertida en tal reforma.

Llei de Reforma Agrària

D'aparença assistencial i d'ajuda als pobres llauradors sense terra, realment el seu objectiu era un projecte contra la crisi econòmica creant una peça clau per a construir un capitalisme de consum substituint a la subsistència de l'esgotat latifundi. En l'àmbit polític, creava «llauradors feliços» que servien de suport social per al nou Estat. En la pràctica, l'Institut de Reforma Agrària no tenia recursos ni hi havia consens polític entre l'oligarquia per a dur a terme tal reforma, veient els grans propietaris una por medieval a perdre les seues terres. Així doncs, molts llauradors van emprendre les tradicionals ocupacions de terres i col·lectivitzacions pel seu compte, especialment en la zona d'Extremadura, que amb freqüència eren reprimides a trets per la Guàrdia Civil, com sempre havia estat, al servici del poder burgès. Són destacables fets que van acabar amb rius de sang, com els successos de Castilblanco (Badajoz) el 30-12-1931, en els quals es va donar mort a quatre guàrdies civils una vegada mataren estos a un veí del poble (dada que la premsa del moment va tendir a obviar); els arxifamosos successos de Casas Viejas, al gener de 1933, en el context d'una fallida insurrecció anarquista, deixant més d'una vintena de llauradors morts i un posterior juí contra els detinguts a l'any següent; la interessadament desconeguda matança de Yeste (Albacete), ocorreguda el 29 de maig de 1936, sota el govern del Front Popular, i que es va saldar amb 17 llauradors mortalment tirotejats i més de 30 ferits; i les col·lectivitats agràries sorgides després del fracàs de la revolta del 18 de juliol, a les quals la República va acabar boicotejant, reprimint i empresonant o afusellant a la majoria dels seus destacats personatges en l'estiu de 1937.

Lleis Laborals

Emeses pel ministre de Treball entre 1931 i 1933, Francisco Largo Caballero, líder del «sector radical» del PSOE i secretari general de la UGT, sindicat adscrit al PSOE que havia servit de base sindical a la dictadura de Primo de Rivera sota el patrocini de Llarg i el seu proselitisme dels «comités paritaris» del règim militar. Les lleis estan encaminades a fer costat als sindicats legals i adeptes al sistema, especialment al seu propi, i mai a l'anarcosindicalisme. Estes lleis, doncs, criminalitzen l'acció directa

tan emprada per la CNT en els conflictes laborals, així com s'establixen jurats mixtos de patrons i obrers per a resoldre conflictes. En el bienni 1931 – 1933 tornen a repetir-se rols de joc brut sindical usats per la patronal a la fi de la Restauració, en esta ocasió directament usats per l'Estat. Inèditament militants dels «sindicats grocs» que havien trencat vagues, apallissat i fins i tot assassinat a cenetistes a Catalunya entre 1914 i 1923 durant els anomenats «anys de plom» passen a militar sense cap problema en la UGT, protagonitzant una volta al pistolerisme, a la coerció física i a l'abús de poder patrocinada de nou per l'Estat. Diverses desenes de militants obrers, especialment de la CNT, cauen davant les bales dels nous pistolers, responnent igualment ells a la nova ona de terrorisme d'Estat.

Lleis de Repressió Republicanes

Alhora que es va destacar la seua labor reformista per damunt de tot, la República va emetre diverses lleis ignorades a propòsit per la historiografia liberal orientades a la defensa de l'Estat per mètodes poc ortodoxos, quan no inconstitucionals.

«Llei de Defensa de la República»

Aprovada a l'octubre de 1931, Azaña va dir d'ella que era una «lleï fonamental per a consolidar la República». Es tracta d'una llei preventiva, no per a reprimir, sinó per a «evitar que el perill nasca». Restringix la llibertat d'expressió sota pretext de ser usada per a atacar a la República. A la seua empara es van confiscar periòdics, van tancar articles d'estos, es van tancar seus sindicals de la CNT per la feina de casa polítiques (acció directa, premsa, piquets...). La dreta, malgrat el que va intentar exposar la historiografia franquista, va ser la menys damnificada per esta llei en el primer bienni (sota el govern del Front Popular ja es carregaria contra Falange), sent principalment aplicada contra l'anarcosindicalisme i el marxisme revolucionari del Bloc Obrer i Llaureador. Realment els monàrquics no es van queixar molt ni d'esta llei ni d'altres orientades cap a la repressió, perquè els convenia com a classe burgesa en moltes ocasions en pro de frenar o temperar les reivindicacions obreres (i als més «radicals» dins del seu bàndol, com a Renovació Espanyola o la Falange), i a més perquè es repetien accions repressives que havien fet ja ells sota Alfons XIII, i que tant havien criticat la llavors oposició republicana.

Esta llei va ser aplicada per a realitzar les cèlebres deportacions totalment il·legals i inconstitucionals d'anarquistes a Àfrica, com les que van patir els recalcitrants militants llibertaris Buenaventura Durruti, els germans Francisco i Domingo Ascaso... fins a arribar a un centenar en 1932, després de la fracassada insurrecció de gener del mateix any, a bord del tristament cèlebre vaixell-presó Buenos Aires, fet que va ser immortalitzat pel cantautor llibertari Chicho Sánchez Ferlosio en la seua cançó “Destierro”.

«Llei d'Orde Públic»

Substitució millorada en 1933 de la llei anterior. És més draconiana, fins al punt de poder suspendre la Constitució del 9 de desembre de 1931, paradigma del republicanisme progressista, en cas de veure's necessari, com davant una insurrecció anarquista, com de fet va ocórrer en diverses ocasions. Aplicada amb massa freqüència en vagues fins a novembre de 1933, que, amb la victòria dretana en les eleccions, irònicament éstos l'aplicarien contra l'esquerra, la seua creadora, visible en la repressió que va seguir a la insurrecció d'octubre de 1934.

«Llei de Vagos i Dolents»

La historiografia «esquerrana» ha procurat des de fa dècades ocultar l'autoria republicana d'esta llei i atribuir-li-la única i exclusivament al Franquisme, quan este règim només la va modificar per a

afegir a les persones homosexuals entre els seus perseguits en 1954, basant-se de tot el seu repertori republicà previ. Esta llei va ser creada en 1933 per a acabar amb els anomenats «paràsits socials» (traficans de drogues, xicotets delinqüents, prostitutes, rodamons o gents sense treball, proxenetes, captaires...). Però no buscava perseguir-los, perquè ja estaven condemnats pel Codi Penal de 1932, sinó afegir a la legislació la categoria del «estat de perillositat», una nomenclatura ambigua que establia la possibilitat en potència de cometre un delictes a un individu pel mer fet de pertànyer a un determinat brix social marginat. El seu arquitecte va ser el «socialista» Luis Jiménez de Asúa, un dels redactors de la Constitució de 1931, que la va introduir amb un halo «progressista» de millora en la legislació social i en la seguretat col·lectiva, per a així calar millor, suposant un salt qualitatiu quant a repressió estatal.

Per a l'aplicació d'esta llei van ser creats camps de concentració dels quals a propòsit ens ha quedat poca informació. En ells, sota unes condicions dignes del contemporani camp de Dachau els creadors del qual, els nazis, tant van ser criticats per l'oligarquia republicana, els reclusos treballaven i passaven fam, morint molts d'ells. Va arribar a haver-hi uns tres o quatre aïllaments en els camps, afavorits tots per l'anarquisme. Entre ells cal destacar el desaparegut Castell de Figueres, última residència del govern republicà a Catalunya al febrer de 1939, que va ser dinamitat per l'Exèrcit Popular Republicà en ser abandonat, amb molta documentació en el seu interior. De nou per ironies del destí la dreta va utilitzar esta llei contra els seus propis creadors, perquè estos al seu torn la utilitzaven contra gent de «aspecte sospitosos», especialment obrers desocupats que buscaven treball, o es trobaven en el seu moment lliure, i especialment contra «rebels socials», destacant entre estos últims llibertaris exiliats de les dictadures d'Itàlia i l'Argentina mancades de papers. També era comú usar-ho contra militants de la CNT mentres pegaven cartells, feien pintades o repartien pamflets. Durruti i Ascaso van ser detinguts acusats de «vagabunderia» en 1933 a Andalusia mentres feien campanya sindical, malgrat haver anat amb el total permís dels seus caps del treball.

5. Significat de la II República

Igual que havia desitjat el conservador i centralista president de la I República (1873) Emilio Castelar, la burgesia liberal espanyola pretenia realitzar una «República de l'Orde», perquè sense orde no pertocava per a tal democràcia. Es basaven en el raonament de «si la monarquia era el desorde, la República ha de ser l'orde». Companys des del mes d'abril de 1931 ja demanava disciplina entre els seus militants catalanistes, sense desitjar mostrar debilitats polítiques aprofitables per l'oposició. L'estructura econòmica i la política econòmica de la II República van ser intactes a les usades per la burgesia decenni abans, i en bon grau imitades per Franco en la mesura en què la seua situació internacional ho va permetre. Políticament, en efecte la II República va ser la primera experiència realment «democràtica» en l'Estat espanyol tal com l'entenem ara, amb drets socials, integració femenina, parlamentarisme... i per tant el primer gran pas per a establir efectivament el control social digne de la «democràcia liberal». L'increment de l'Estat pot veure's en l'augment de la plantilla funcional (de la qual el 97% el 18 de juliol de 1936 es va revoltar, engrossint les files del futur Estat franquista, i els seus fills les de l'actual), però especialment en la plantilla policial: manteniment de la Guàrdia Civil (integrada encara més en el sistema com a Guàrdia Nacional Republicana en la guerra civil, principal repressora d'ocupacions agràries i motins rurals), Guàrdia d'Assalt (genuïnament republicana i experta en l'execució de detencions polítiques, desallotjaments urbans i repressió de disturbis i manifestacions, l'antecedent directe del que seria la Policia Armada franquista, i el seu directe successor, l'actual Cos Nacional de Policia), increment dels cossos policials ja existents (municipals, locals, Mossos d'Esquadra...) i creació d'altres nous sota la conjuntura bèl·lica (l'Ertzaina, creada pel govern basc del Partit Nacionalista Basc d'octubre de 1936, per a evitar una revolució social a Euskadi i normalment usada contra la població urbana quan executava partidaris de Franco o presoners de l'Exèrcit Nacional). En els últims anys, mort el dictador

i arribant un renovat PSOE a la presidència del govern, hem vist una freqüent propaganda que mitifica la II República, i amb desitjos d'establir una III. Comentaris com el de Zapatero fa sis anys que deia «tenim un rei molt republicà», o idolatries a l'estat republicà com la del diari Público en el recent LXXX aniversari de la proclamació de la República, amén de la respectiva manifestació anual i les contínues pancartes enyorant este règim en pro de trobar crèdit polític sobre una població políticament poc però prou conscient com per a votar per un partit o un altre o enarborar una bandera o una altra, ens fan veure que els mites de la II República han calat en bona part de l'esquerra, tant burgesa com marxista, aconseguint amb això una respectiva desmobilització i una acceptació indirecta del sistema, eixe mateix sistema que en els convulsos finals dels anys 70 va saber integrar l'herència física directa de l'oligarquia franquista amb les idees aperturistes, reformistes, integradores i desmobilitzadores de la II República, per a donar peu a un sistema polític el pilar del qual, la Constitució de 1978, deu bona part del seu cos teòric i la seua actual permanència a una mitificació de la suposada «democràcia» liberal del passat, de la qual la II República és el seu més vistós i eficient estandard.

Notes sobre la traducció i l'edició

- Traducció i edició realitzada per La Conquista del Panda.
- Els continguts de la versió catalana de La Biblioteca Anarquista es troben sota llicències CC BY-NC-SA 4.0 per a la seua lliure descàrrega.
- En la mesura que oferim el nostre treball pel bé comú, creiem important crear també formes de col·laboració en la sostenibilitat d'aquest projecte autogestionari i alternatiu. Si t'agrada el nostre treball, considera fer una donació.

Ealham, Chris
Els mites de la II República
2011

Los mitos de la II República
Wikipèdia sobre Chris Ealham. Traducció i edició de maig 2025, oferida per La Conquista del Panda
sota llicència CC BY-NC-SA 4.0 per a la seua lliure descàrrega.

www.labibliotecaanarquista.cat